

הנדון:

תשלום עבור העבר. מיקדמה על חשבון העתיד

NOBEL OBLIGE

„נייר-העבודה“ הזה (מוטב לקרוא לו, בעברית, „טייטה“) סיפק את הרגל השניה ליוזמה. כי מלבד החזרת כל סיני, היה אל-סאדאת זקוק להתקדמות בעניין ה-פלטטיני, לפני שהיה יכול להעזר לצאת לדרך. **באותה טייטה דובר ראשונה על השתתפותם של נציגים פלטטיניים בתהליך השלום.** לא נאמר בה הרבה על נושא זה, ומה שנאמר לא התקרב אף למינימום שבמינימום הדרוש כדי לפתור את הבעייה, אך אין זה גורע מגודל המהפך שחל בגישתו של בגין. כל ממשלות המערך סירבו להכיר בצורה כלשהי בקיומו של עם פלטטיני, ויש לו זכויות לאומיות כלשהן ויש לשפתו בתהליכי השלום. העובדה ההיסטורית היא שה-ממשלה שפסעה את הפסיעה הראשונה לעבר הכרה זו הייתה ממשלתו של מנחם בגין — אותו בגין שהיה קיצוני מאין כמוהו בשלילת עצם השימוש במילה „פלטטיני“ (פלששטינאי, בלשוננו).

גם על מעשה זה מגיע זה פרס.

א **מנחם, קשה** להשוות את תרומתו של בגין ליוזמת השלום לנו של אנוור אל-סאדאת. אך קשה גם להשוות את תפקידו של הפטיש, בידינו של הנפח, לזה של הסדן. הפטיש הולם. הפטיש פועל. הפטיש מכה בברזל המלובן. ואילו הסדן אינו עושה, לכאורה, דבר. הוא רק נמצא שם. אך **בלעדי הסדן, לא יוכל היה הפטיש למלא את תפקידו.** ותפקידו של הסדן אינו קל יותר מזה של הפטיש. במהלך המאורעות הדרמטיים, ששהפכו את השנה העומדת להסתים ב-19 בנובמבר לשנה כה גדולה בחינה, היה אל-סאדאת האיש הפעיל, היוזם, המעז, המסתכן. אך בלי שיתוף-הפעולה של בגין, לא יכול היה להצליח. **יש הגיון כמתן הפרס הפטיש ולסדן גם יחד.**

מ **י שאינו מושתכנע** מכל הנימוקים האלה, מוטב לו לחשוב על התגיון הפוליטי והפסיכולוגי שבחלוקת הפרס שווה-השווה. כל העניקה של פרס-נובל היא אקט פוליטי, והענקת פרס-השלום על אחת כמה וכמה. אנשים פוליטיים מקבלים את ההחלטות המכריעות לגבי הפרסים, והם פועלים בזהירות, תוך התחשבות מירבית ברגישויות פוליטיות, ולא פעם גם כדי להשיג יעדים פוליטיים. ציניקאי יכול לומר כי הפרס חולק בין אל-סאדאת ובגין, מפני ששום מוסד סקנדינבי לא היה יכול לתת פרס למנהיג ערבי בלבד. הדבר היה מתפרש כפעולה אנטי-ישראלית, ובעל-בן לראש ממשלת-ישראל, דעת-הקהל בארצות סקנדינביה, ובאירופה כולה, עדיין רגישה לעניינים הנוגעים ליהודים. **מכיוון שאי-אפשר היה שלא להעניק השנה את הפרס לאל-סאדאת — הרי המסקנה הי-פוליטית הנכונה היתה להעניק אותו לשני המנהיגים גם יחד.**

א **ך אין צורך** לבחור בפרשנות הצינית דווקא. יתכן מאד שמעניקי-הפרס פעלו גם מתוך תבונה פסיכולוגית. מנחם בגין עלה על דרך השלום. הוא עשה בה כמה צעדים נועזים, אך הוא גם היסס, נעצר, ומדי פעם גם נסוג. ההחלטה השערוייתית, המטורפת-כימעט, על „עיבוי“ ההתנחלויות בגדה, שנתקבלה ערב הענקת פרס-נובל, מדגימה זאת היטב. **התיקוה הגדולה היתה, ונשארה, שמנחם בגין ייסחף בתנופה של עצמו, ובתנופה של התהליך שהוא שותף לו, במידה מסויימת די-מה בגין יהודי בטיפוריה-הבדיחה, שלכך את הדוב. היתהו כבר היה מוכן להניח לדוב — אך איך עושים זאת?** מנחם בגין לכד את הדוב של השלום. יש לעשות את הכל שלא יוכל להרפות ממנו.

המלאכה עדיין לא הושלמה. אחרי השלום עם מצריים יהיה צורך להגיע לשלום גם עם הפלסטינים והסורים. למנחם בגין עדיין ממתנות החלטות קשות ומכאיבות מאד. **הענקת פרס-נובל לשניים תיתן לבגין דחיפה גדולה נוספת בדרך אל השלום. היא תגביר את התנופה העצמית שלו בכיוון הנכון. היא תחוק את התרבות-העצמית שלו כאיש שיוזכר בתולדות העם העמים כמכאיבה-שלו.** אני מניח שמה ראשים סקנדינביים טובים חשבו על כך, כאשר החליטו מה שהחליטו. אני סבור שהיתה זאת מחשבה נבונה. **ולחתן — ברכה.** וזו הברכה: יקבל נא את הפרס, לא רק כתשלום עבור העבר, אלא גם כמקדמה על חשבון העתיד.

הכל ידעו כי את התוכנית המזהירה לגיהול הקרב לא הגה פון-הינדנבורג הקשיש, ישכלל לא הספיק עדיין להגיע אל זירת-הקרב באותה שעה, אלא סגן-אלוף צעיר, מאכס הפמן, שלא היה אלא סגן קצין-המבצעים של הארמיה הגרמנית השמינית. פעם נשאל פון-הינדנבורג המהולל אם יש אמת בטענה זו, המציבה תוקן ניענע בראשו ואמר: „כן, אומרים שהופמן הוא שניצח. אך אילו הפסדנו בקרב, היו אומרים שאני הוא שהפסדתי.“ **וזו כל תורת האחריות על רגל אחת. אדם הנושא באחריות, אחראי גם להישג וגם לכישלון.** קד להענות על הדעת מה היינו כוזנו כותי

ח **תני פרס-נובל אל-סאדאת ובגין: פטיש וסדן** **ביום אילו הכשיל מנחם בגין את היוזמה ההי-טורית. יהיה זה אך נאה אם נמיר כפה מזה בכך שמנחם בגין הוא שותף להצלתה.**

א **חרי שנישא מצריים** השתכנע שבגין הוא שותף סביר למשאומתן, הוא גילגל את הדברים מאחרי הקלעים. נשיא מצריים הוא אדם נועז, אך אין הוא הרפתקן. לא היה עולה על דעתו לצאת לביקור, לולא הובטח מראש, בביטחון של ברזל, כי ראש ממשלת ישראל מוכן לתת לו את המינימום הדרוש — החזרת כל סיני למצרים. כדי לוודא זאת, שיגר את יועצו האישי, אל-תוהמה, לפגישה סודית עם משה דיין על אדמת מארוקו. דיין הביא עימו את התבטחה הזאת, לשם כך נחפו הכיתה, התראה עם בגין, וסיכם עימו את הדברים. כל גורל היוזמה, שאיש עדיין לא חלם עליה באותם הימים, מילבד קומץ יודע-סוד, היה תלוי בהחלטתו זו של בגין. בגין היה נאלץ לקבל את ההחלטה לבדו, כי לא יכול היה להתחלק בסוד עם איש, מלבד השליח עצמו.

כאשר החליט בגין להודיע לאל-סאדאת שהוא מוכן להחזיר לו את כל הציניחאי סיני תמורת שלום, עשה מעשה היסטורי. נכון, הוא ניסה לאחר מכן להתחכם, לתת פירוש משלו למושג „ריבונות“, לטעון כי הבטחתו אינה מוגעת את הממשל קיומן של ההתנחלויות בצפון-סיני בחסות „כוח-גן ישראל“, נכון שהיתה זאת התחכמות מיותרת ומזיקה, שגרמה לאובדן של חודשים ארוכים הוציאה את הרוח מפרשי-תנופתו של אל-סאדאת. **אך כשעת ההכרעה, נשאר בגין נאמן להבי-טחתו המקורית, והפכים לסיוק כל היישובים פסייני. ההחלטה היסודית היא שקבעה, ועד כך בוודאי מגיע זה פרס.**

א **חרי הפגישה** החשאית במארוקו, באה פרישת „נייר העבודה“ בעת ביקורו של דיין בוויינגטון.

ה **אם זה הגיע לו?** האם דווקא מנחם בגין היה צריך לזכות בפרס-נובל לשלום? **הפיתוי הראשון הוא לומר: מה פיתאום?** האם אין בישראל מאות אנשים הראויים לפרס הזה יותר? אנשים שסיכנו את עצמם, ולעיתים גם את חייהם ממש, במאבק על השלום? אנשים שוויתרו על קאריירות מבטיחות, שיצאו למיזבר הפוליטי, מפני שהעמידו את אידיאל השלום מעל לכל אינטרס אישי? אנשים שסבלו במשך שנים ארוכות מעלבונות, מהשמצות, מאיומים — בשעה שמנחם בגין נמנה עם המעליבים, המשמיצים ור-המאיימים? **בוודאי, יש כאלה.**

האם לא הגיע הפרס לאנוור אל-סאדאת לבדו? האם לא סיכן נשיא מצריים את חייו, את מעמדו, את עתידו, כאשר הגה את המעשה ההיסטורי וזכא לביקור בישראל? כיצד ניתן להשוות את מעשיו של בגין, שהגיע על מעשיו של אל-סאדאת בהתאם להגשות הרוב המכריע של בני עמו, למעשיו של עמיתו המצרי, שהתקומם נגד הרגשות ששלטו בעולם הערבי במשך שלושה דורות? **בוודאי, קשה להשוות.** ובכל זאת: **הגיע למנחם בגין להתחלק בפרס הזה. זה צודק, וחשוב יותר: זה נכון.**

ל **דוב כה, לגבי הצדק.** **ל** **בעיני תמימים**, קרה מה שקרה לפני שנה כמו בסיפור של אגדה: ביום בהיר אחד החליט הגסין המצרי לבקר אצל היפהפיה הנודמת הישראלית, ולפתע התמלא הארמון ששון ושימחה. **זה לא קרה כך.** **ל** **ביקורו של אל-סאדאת קדמו, כמוכן, שבו-עזת ארוכים של מגעים סודיים, הכנות ודיונים.** הם התחילו, למעשה, ברגע שמנחם בגין עלה לשלטון, או — ולא לפני כך. **עזר וייצמן** מספר שבשיחתו הראשונה עם בגין, אחרי הבחירות, דיבר המועמד הפיתאומי לראשות-הממשלה רק על נושא אחד: השלום. בגין ראה בהגשתו את התפקיד העיקרי של ממשלתו, שעדיין לא קמה. **מן הסתם לא הבין עדיין בגין, באותן שעות של אויפורה מתעצמת, מהן בעיות השלום, ואיזה מחיר הוא יידרש לשלם עבורו.** בוודאי האמין למה שאמר כל השנים, כי הערבים ישלימו עם ארץ-ישראל השלמה ויעשו עימה שלום. **אך חשוב כי כבר באותם ימים האמין בגין כי תפקידו העיקרי הוא להשיג את השלום — וכי הצליח להנחיל לבעלי-שיחו את ההרגשה שאמונתו זו כנה היא ואמיתית.**

בוודאי יעברו שנים עד שיתגלו פרטי כל הדיונים הסודיים, שקדמו לביקור ההיסטורי, אך ברור כי לפחות שני אנשים חשובים, שעימם נפגש בגין בחודשים הרא-שונים של שלטונו, השתכנעו כי בגין מסוגל להתקדם, אל עמדות-המינימום הדרושות לשלום. **שניים אלה היו יימי קארטר האמריקאי וניקולי צ'אויצ'סקו הרומני. הם העבירו את הבשורה לאנוור אל-סאדאת. קרוב לוודאי שדבי ריהם הם שהיטו את קפי-האזניים כריבו, ושיכי-נעו אותו בכך שיש מקום ליוזמה גדולה.**

ה **עוכרה היא** שאנוור אל-סאדאת בא לירושלים אחרי שמנחם בגין נבחר כראש-הממשלה, ולא כאשר ישבו על הכס הרם הזה גולדה מאיר ויצחק רבין. **מדוע אז? מדוע לא קודם לכן?** בוודאי ניתן למצוא סיבות רבות, אוניקטיביות וסובי-ייקטיביות, לעיתוי הזה. **אך אין להטיל שמץ של ספק בכך שאי-שיותו של מנחם בגין, מיהאה תפקיד בחישוביו של אל-סאדאת.**

הוא לא האמין, כנראה, שניתן לדבר עם גולדה. (מי יעז לומר שלא צדק?) מן הסתם גם לא האמין כי יצחק רבין הוא די חזק, כדי לקבל את ההחלטות המסוכנות שהיו דרושות כדי לצאת למסע-ההרפתקות אל השלום. **שהיה הדיעה על אישיותו של בגין כאשר היתה: ברור כי משהו באישיות זו שיכנע את אל-סאדאת. הוא עצמו אמר לאחר מכן ששוכנע כי בגין רוצה בשלום, ושהוא די חזק כדי לקבל את ההחלטות הדרושות ולבצען.** **על כן שמי לשלם הנחות חיוניות אלה גינג את יוזמתו הכבירה.**

אחרי מילחמת-העולם הראשונה התהלך סיפור על הפלד-משל הגרמני פאול פון-הינדנבורג, שעמד בראש הגייסות הגרמניים שחלו, באוגוסט 1914, את הנצחון באחת הקרבות הגדולים ביותר בהיסטוריה, הקרב של טאננברג.

מאת אנורי אבנרי